

Tükör értelmiségek számára

Lu Yuegang és Liu Suli beszélgetése Kornai Jánosról

Szerzők: Lu Yuegang és Liu Suli

A *Classic Reread* (Klasszikusok újraolvasása) ezúttal egy különleges kiadással jelentkezik – ugyan nem először fordul elő, hogy egy kiadáson belül több könyvet vitatunk meg, de mindenképpen ez az első alkalom, amikor egy ma élő nagy gondolkodó műveit elemezzük.

Elképzelhető, hogy nem mindenki ért velünk egyet abban, hogy Kornai Professzort gondolkodónak tekintjük. Véleményünk szerint minden okunk megvan rá, hogy így tegyünk, különösen azután, hogy megjelent a *A szocialista rendszer. Kritikai politikai gazdaságtan.* (1993) c. remekműve (angol kiadás éve 1995., kínai kiadás éve 2007.), illetve *A gondolat erejével. Rendhagyó önéletrajz.* (2005) c. kötete.

A *Classic Reread*-ben azonban nem csak a fent említett két műről lesz szó. Leginkább az érdekel bennünket, hogy tükröt tartva a kínai értelmiség elé, megvizsgáljuk, mit is jelentenek számukra Kornai professzor nézetei.

Kornai erős hatást gyakorolt a kínai közgazdászok egész generációjára, de ő és nézetei felemás szerepet töltenek be kínai anyaországban. Egyrészt, hatása csak a közgazdász szakmára korlátozódik, másrészt, a fiatalabb generáció alig ismeri. Véleményünk szerint Kornai nézetei sokkal fontosabbak Kína számára, mint más divatos nyugati és keleti irányzatok. Bár gondolatai időszerűek, művei mégis hideg fogadtatást kaptak. Ez a jelenség számos kérdést vet fel.

Az első Kornai mű, *A hiány*, 1986-ban jelent meg Kínában egyszerűsített kínai karakterekkel. Néhány közgazdász hosszas kutatás után valamelyik könyvtárban rábukkant a mű angol változatára, melyet ritka kincsként tartottak számon. A jugoszláv szerzők, Bruce, Ota Sik és Kardelj, Kornainál korábban váltak ismertté Kínában, pedig tanaik messze nem keltettek akkor visszhangot, mint Kornai nézetei. Kicsit bonyolultabb Djilas helyzete Kínában. A *The New Class* c. remekműve ugyan már 1963-ban megjelent kínai nyelven, de hivatalosan mind a mai napig tilos kiadni. Még furcsább, hogy Hayek is ismertebb Kornainál, bár mindketten köztudottan sokat tettek a közgazdaságtudományért. Hasonlóképpen, Mises is Kornainál szélesebb tábort tudhat magáénak, pedig az ő főműve Kornaiénál később jelent meg.

Korábban Kornai a Nemzetközi Közgazdasági Társaság elnöke volt, és többször jelölték Nobel Díjra is. Számos jó nevű egyetemen tanított. Amikor azonban úgy érezte, hogy szülőföldjének, Magyarországnak szüksége van rá, feladta állását és jól bejártatott Harvard-a életét, és visszatért Magyarországra. A Szovjet Unió és Kelet-Európa dezintegrációs folyamatának kezdetén számos “menekült” tért vissza hazájába a várható politikai és anyagi haszon reményében. Kornai is csatlakozhatott volna hozzájuk, sokkal indokoltabban, mint mások. Ő azonban visszautasította ezt a lehetőséget, és tudományos kutatásokat folytatott. Ugyanekkor minden egyéb munkáját félretéve, szeretett hazája részére, mely ekkor az átmenet nehézségeivel küszködött, megírta híres művét *Indulatos röpirat a gazdasági átmenet ügyében* címmel. Mikor tíz évvel később egy másik remekművének, a *Reflections on Post-Socialist Transition* c. munkájának kínai fordítása megjelent, még mindig érezhető volt a szerző szeretete és aggodalma a Magyarországon ekkor végbemenő átmenet iránt.

Kornai számos kínai diák tanítómestere. Lehet, hogy ő az, akinek gondolatai a legtöbb híres kínai közgazdászra mély hatást gyakoroltak. Ennek a feltevésnek egyik elképzelhető oka az, hogy Kína kiemelten fontos szerepet tölt be Kornai gondolatvilágában.

A mai adás mélyen tisztelt vendége Lu Yuegang, akinek segítségével áttekintjük Kornai professzor tudományos karrierjét, főbb műveit és következtetéseit. Ezen felül reméljük, hogy könyveiből és gondolataiból új inspirációkat meríthetünk. Fogadják szeretettel Lu Yuegang-ot.

Gondolatainak eredete

LIU Suli¹ (továbbiakban “Liu”): Kornai Professzor idén 80 éves. Szerintem ennek az alkalomnak méltó ünneplése, ha most új inspirációk reményében áttekintjük ennek a nagy tudósnek a munkásságát, gondolatait és életútját.

Kornai Professzort szoros kapocs köti Kínához. Hiszen már több, mint két évtizede annak, hogy a kínai reformok és nyitás korai szakaszában a kínai közgazdászok és politikusok felfedezték Kornai Professzor nézeteit.

LU Yuegang² (továbbiakban “Lu”): Valójában már majdnem három évtizede annak, hogy Kornai Professzor nézetei először megjelentek Kínában. A kínai reform és nyitás politikájáról végzett kutatásom során számos interjút készítettem az elmúlt harminc évben. Ezekből kiderült, hogy Kornai Professzor *A hiány* című remekműve a reformok idején jelentős hatást gyakorolt a kínai közgazdászokra és szinte a kínai gazdasági reform Bibliájának tekinthető. Kornai Professzor a tervgazdaság pontos leírásához számos közgazdasági fogalmat alkotott, mint pl. hiány, puha költségvetési korlát, paternalizmus, beruházási éhség és a „racsni hatás” (ratchet effect).

Liu: Kornai Professzor előtt voltak más kelet-európai közgazdászok, akik hatottak a kínai közgazdászokra és politikusokra?

Lu: Ota Sik és Brus valamivel korábban, 1979 végén váltak ismertté. Ota Sik *The Third Way* című műve 1982-ben jelent meg Kínában. Emlékezetem szerint ez a két kelet-európai közgazdász vált először ismertté Kínában. Talán az első széles körben ismert kelet-európai filozófus Adam Schaff volt. Kína kezdetben a kelet-európai reform mintáját követte, hiszen itt az 1956-os magyar forradalom hatására elindult egy reformfolyamat, amely bizonyos eredményeket is elért.

Liu: Érdekesnek találom, hogy az Ön véleménye szerint a kínai reform kelet-európai mintát követett. Ez vajon egy explicit vagy implicit folyamat volt? Mi állhatott ennek a kezdeményezésnek a hátterében?

¹ Liu Suliról lásd: <http://www.nytimes.com/2009/06/04/world/asia/04protester.html>

² Lu Yuegangról lásd: http://en.wikipedia.org/wiki/Lu_Yuegang

- Lu: Kína esetében ez explicit módon történt. Hua Guofeng, a Kínai Kommunista Párt elnöke, egy delegációt vezetett Jugoszláviába röviddel a Négyek Bandájának bukása után. A delegáció tagja volt számos központi kormánybeli és helyi önkormányzati képviselő mellett Zhao Ziyang miniszterelnök is. A látogatás célja az volt, hogy megismerjék az agrár-ipari-kereskedelmi üzleti vállalkozások és a munkásönigazgatás terén szerzett jugoszláv tapasztalatokat. Jugoszláviában a szocialista táboron belül speciális helyzet alakult ki, és minden más kelet-európai országnál fogékonyabb volt a reformok iránt. A látogatásról hazatérve Zhao Ziyang miniszterelnök egy kísérleti projektet hajtott végre Guanghan tartomány agrár-ipari-kereskedelmi üzleti vállalkozásainak bevonásával. Ennek célja az volt, egy kohéziós egységbe integrálja a termelést, a készleteket, a marketinget és a politikát. Egyébként az európai utazás során a delegáció Angliába is ellátogatott.
- Liu: Gondolom, ez egy természetes folyamat volt, hiszen Kínában és Jugoszláviában hasonló szocialista rendszert vezettek be.
- Lu: Pontosan. Mindkét ország ugyanazzal a problémával találta magát szemben: Hogyan indítsák el a reformfolyamatot? Ez milyen mértékű és intenzitású legyen?
- Liu: Logikusnak tűnik. De ha az ismereteim helyesek, a magyar gondolkodókra még az európai reformok úttörői is kívülállóként tekintettek.
- Lu: Ez csak bizonyos mértékig igaz. Például, Kornai Professor pályája a *Szabad Nép* című lapnál indult, ahol azonnal kinevezték a Gazdasági Rovat vezetőjének. Helyzete kicsit hasonlít a *China Youth* című lapnál betöltött szerepemhez, de ő természetesen sokkal jelentősebb személyiség. Ő például tagja volt annak a csoportnak, akik az 1956-os Magyar Forradalom idején összeállították Nagy Imre politikai programját. Sőt, már korábban írt a "hiány" fogalmáról.
- Liu: A magyar gondolkodók nem pusztán közgazdászok voltak. Szavaik és tetteik szorosan kapcsolódtak a Magyarországon végbemenő társadalmi fejlődéshez, mivel szemtanúi voltak az akkori politikai változásoknak.
- Lu: Olyan saját tapasztalataikra építő közgazdászok és gondolkodók voltak, akiknek a nézetei a tervgazdálkodási rendszer és a sztálinista totalitáriánus politika szülte.
- Liu: Kornai Professor nem tanult közgazdaságtant addig, amíg el nem kezdte tanulmányait a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen.
- Lu: Kezdetben Kornai Professor az irodalomért rajongott, érdeklődése csak később fordult a közgazdaságtudomány felé. A tervgazdálkodásra vonatkozó megfigyelései részben saját tapasztalatain alapulnak, részben pedig az újságíró szemszögéből feltett kérdésekre épülnek. Mikor műveivel megismerkedtem, eleinte azt hittem, hogy Kornai Professor egész fiatalon tanulmányozta a nyugati közgazdaságtant. Az önéletrajzából tudtam meg, hogy csak a húszas évei végén ismerkedett meg szisztematikusan a nyugati közgazdaságtannal – még így is korábban, mint a kínai közgazdászok.
- Liu: Az olyan tudósok, mint Kornai Professor, akik maguk is politikai zavargások szemtanúi voltak, sokkal mélyebben érzékelik a problémák természetét, mint a ma ismert kínai közgazdászok.
- Lu: A '80-as évek elején két olyan személyiség volt, akik jelentős hatást gyakoroltak a kínai közgazdászokra és a reform politika bevezetésére. Egyikük Kornai Professor *A hiány* című művével, a másik pedig Ludwig Erhard, a korábbi nyugat-német gazdasági miniszter és miniszterelnök, a *Prosperity Through Competition* című művével. Kína a reformok korai fázisában azért pont a kelet-európai mintát követte, mert Magyarország és a többi kelet-európai ország helyzete Kínáéhoz nagyon hasonló. Természetesen a reformfolyamat középső és késői szakaszában Kína a nyugat-európai piacgazdaság felé fordult.
- Liu: Ez igazán érdekesen hangzik. Kifejtené egy kicsit részletesebben?

Lu: Magyarországon az ötvenes évek elején kezdődtek a reformok. Azok a kérdések, melyekkel Magyarország két évtizeddel korábban szembetalálta magát: pl. hogy hogyan lehet megreformálni és felszámolni a tervgazdaságot - Kínában csak a nyolcvanas években merültek fel. Ezt igazán meglepőnek találtam. Az akkori politikai körkép szerint Magyarország volt Kelet-Európa legliberálisabb országa, utána Lengyelország és Csehszlovákia következett. Jugoszlávia egy korai fázisban számított liberálisnak, amikor nyíltan visszautasította a sztálinista rendszert. *A hiány és a A szocialista rendszer. Kritikai politikai gazdaságtan.* című művei kapcsán végigkövethetjük Kornai közgazdászból gondolkodóvá való fejlődésének természetes útját. Mikor az ember befejezi *A hiány* olvasását, az az erős érzése támad, hogy több olyan téma van, amire Kornai szeretne kitérni, de mégsem teszi, és a sorok között számos rejtett gondolatra bukkanhatunk. Hogy lehet, hogy a hasonló politikai és gazdasági háttér ellenére egy ilyen személyiség mégsem fejtett ki nagyobb hatást Kínában? Véleményem szerint ennek két oka lehet. Az első, hogy a zsidó származású Kornai átélte a múlt század két legvéresebb üldöztetését. Édesapja a Német Nagykövetség ügyvédjeként dolgozott. A Második Világháború alatt azonban a követség nem tartott igényt szolgáltatásaira, végül Auschwitzban kivégezték. Kornai egyrészt szemtanúja volt családjá kegyetlen náci üldöztetésének, másrészt megtapasztalta a hasonlóan kegyetlen sztálinista üldöztetést is. Mint sokan mások, Kornai is szenvedett a múlt század két legkönyörtelenebb totalitáriánus rendszerétől, nevezetesen a nácizmustól és a sztálinizmustól. Így elmondhatjuk, hogy saját személyes tapasztalatai sokkal intenzívebbek és borzalmasabbak, mint a kínai tudósoké.

A másik ok pedig az lehet, hogy az 1956-os forradalom után Kornai kijelentette a barátainak, természetesen nem nyilvánosan, hogy szakít a marxizmussal és a marxista politikai gazdaságtan eszméjével. Ezt egyetlen kínai tudós és gondolkodó sem tette meg.

Liu: Részletesen ír erről önéletrajzában.

Lu: Igen, nagyon részletesen. Ráadásul az egyik barátja a kormány titkos ügynöke volt, aki jelentette, hogy megváltozott a marxista filozófiához való hozzáállása. Ezt a titkosrendőrség nyilvántartásába vette. Számomra megdöbbentő, ahogy Kornai teljesen elvágja korábbi, marxizmushoz való szoros kötődését, és átstrukturálja tudományos hozzáállását. Ez magyarázatot ad arra, hogy a kínai tudósok miért nem voltak képesek saját, eredeti elképzeléseket alkotni, nem beszélve eredeti elméletekről, miközben egy hasonló politikai rendszerben ugyanazt tapasztalhatták meg, mint Kornai. *A gondolat erejével* című önéletrajzi kötetében Kornai részletesen beszámol erről. Máskülönb nem találnánk magyarázatot arra, hogy Kínában miért nem születtek Kornaihoz hasonló kimagaslóan tehetséges közgazdászok és gondolkodók, annak ellenére, hogy hasonló ismeretekkel és tapasztalatokkal rendelkeztek, és ugyanolyan nyomás alatt álltak.

Kína helyzete

Liu: Még egy kérdést meg kell említenünk. Kínában soha nem zajlott az 1956-os Magyar Forradalomhoz mérhető esemény. Az 1989-es konfliktus messze nem volt olyan kiélezett, mint az 1956-os magyar történések, és a két esemény természete igen különböző.

Lu: Ez igaz. A magyar forradalom idején a Szovjetunió hatalmas tankokat küldött, hogy szállják meg Magyarországot és végezzék ki a miniszterelnököt, az igazságszolgáltatás zászlója alatt.

Liu: Ugyanakkor, ha azt is figyelembe vesszük, hogy a kínaiak milyen hosszú ideig szenvedtek az elnyomástól és olyan érzelmektől, melyekre nehéz szavakat találni, ezeknek a hatásai elég erősek lehetnek volna ahhoz, hogy a kínai tudósok...

- Lu: Úgy érti, hogy a szimbolikus események kivételével a kínaiak olyan sokáig szenvedtek az elnyomástól, hogy ennek az összhatása akár a magyarokat sújtó elnyomásnál is erősebb?
- Liu: Igen, más országokban, hasonló körülmények között...
- Lu: Vonjunk történelmi párhuzamot Hitler és Sztálin tettei között. Sztálin a saját országának népét és külföldieket egyaránt mészárolt, míg Hitler csak külföldieket gyilkolt. Mindkettejük célja volt a földrajzi terjeszkedés, Kína azonban a polgárháborúra koncentrált. Még a viszonylagos békeidőkben is kínaiak milliói veszítették életüket a belső viszályokban és az éhínségben 20-30 év leforgása alatt.
- Liu: A kínai és a magyar kormány megalakulásának háttere jelentősen eltér egymástól. A magyar forradalom egy szándékos kezdeményezés volt. Rákosi csapata hívta be a szovjet csapatokat az országba. Mielőtt Rákosi hatalomra jutott, a magyar kormány egy többpártrendszerű együttműködés híve volt, ennek számos hagyományával. Ezzel szemben Kínában a kommunista párt a katonai erők segítségével jutott hatalomra.
- Lu: Szigorúan véve, a kínai forradalmat részben éppen a marxista eszmék importálása keltette életre. A különbség csak az, hogy a Kínai Népköztársaság sajátos módon értelmezte a marxista tanokat, melyet "a távoli hegyek közötti marxizmus"-ként szoktak említeni.
- Liu: Ebben az értelemben a forradalmi eszméket mind Kínába, mind Magyarországra importálták.
- Lu: Először jöttek a marxista gondolatok. Mindig is sokat töprengtem azon, hogy a kommunizmus hogyan volt képes a 20. század elején az összes akadályt elsöpörni, és hogy a kommunizmust fenntartó forradalmi rezsim miért tudott ennyire centralizált, állami hatalomra szert tenni. Véleményem szerint ennek egyik lehetséges oka az, hogy a kommunizmus megalapítóinak sikerült a mészárlásoknak és a magántulajdon megsértésének racionalizálása és erkölcsi ideologizálása. Ebben az időben ezek a tanok az egész világon újak számítottak. Valójában még a nácik sem adtak jogosultságot ilyen mértékben a tömegmészárlásra. A kommunizmus történelmi és szociális nézetei nyilvánosan elfogadták a lincselést, az állami apparátus intervencióját és az emberi jogok megsértését. Megideologizálták a gyilkosságot és a magántulajdon megsértését. Mi nem vetettük el ezt az elméletet, és a nyugati tudósok már korábban elkezdtek vele foglalkozni. Ezt Kornai is észlelte, és véleményét *A hiány* sorai között elrejtve, burkoltan fejezte ki. Von Mises és Max Weber komoly erőfeszítéseket tett azért, hogy a szocialista rendszer alapvető ellentmondásait feltárja. Von Mises jóval a *Socialism: An Economic and Sociological Analysis* című főműve megjelenése előtt, már 1922-ben kijelentette, hogy a tervgazdaság nem igazolható pontos számításokkal. A tervgazdaság elmélete azonnal összeomlik, ha alapos számításoknak vetjük alá. Ezt a „Von Mises jóslat”-nak hívom, mely szerint a szocialista tervgazdaság nem vezethet bőséghez fellendüléshez. Szerintem Kína mostanában kezdte elfogadni ezt a passzív elméletet. A 80-as években megkérdeztem egy igen rangos tudóst, igaz-e, hogy a „haladó szellemű” kínai tudósok nem olyan liberálisok, mint az 50-es évek szovjet és kelet-európai tudósai. Igenlő választ kaptam.
- Liu: A kínai tudósok még mindig nem szakítottak az elavult ideológiákkal.
- Lu: Hosszú utat kell még bejárni addig. A kínai tudósok a marxizmus rabjai, nem tudnak szakítani ezzel az ideológiával, mert nem elég bátrak és nincs meg hozzá a szükséges spirituális és ideológiai háttérük.
- Liu: Mikor Kornai önéletrajzát olvastam, két sajátos jelenségre figyeltem fel. Az egyik, hogy egy olyan kis országban, mint Magyarország, ahol az akkori népesség 8,5 millió főre tehető, könnyen meg lehetett figyelni az összes eseményt, mivel ezek általában ugyanott történtek.
- Másrészt, az 1945-1956-ig eltelt rövid időszak alatt, mindössze 11 év alatt, Magyarországon radikális politikai és társadalmi változások mentek végbe. Az első drámai

konfliktus 1951-52 körül történt. Aztán a sztálinizmus feléledése vezetett 1956 kegyetlen összecsapásaihoz. Érthető, hogy Kornai és barátai, és mindazok, akik az előbb említett konfliktusokban részt vettek, sokkal közvetlenebb és alaposabb betekintést nyertek a változások természetébe. Bár a kínai tudósok is megtapasztalták a „jobboldali elhajlás” elleni mozgalmat, nem volt lehetőségük a társadalom egészében végbe menő változások alapos megfigyelésére.

Lu: Ezen kívül közrejátszik még a kínai emberek lelki beállítottsága is. Véleményem szerint a kínai értelmiség nincs hozzászokva ahhoz, hogy a gyökerektől, a humanitarizmusból induljon ki. A nyugati individualizmus, az egyén életének értéke és az emberi jogok mind a humanitarizmuson alapulnak. Függetlenül attól, hogy az emberek milyen ideológiát vallanak magukénak, hogy kommunisták vagy kapitalisták, vagy hogy éppen a forradalom előtt vagy után vannak, a forradalom hátterében minden esetben a humanitarizmus áll.

Liu: A humanitarizmust azonosították a nyugati kultúrával és ezért már hosszú ideje kritikák célpontja lett.

Lu: Másrésztől ugyanakkor, az ön által az imént említett történelmi tapasztalás terén a kínai értelmiségnek mélyebb történelmi élményeik vannak, mint a nyugati világban, a Szovjetunióban és Kelet-Európában élő társaiknak. Például a „jobboldali elhajlás” elleni kampányról már számos tényt nyilvánosságra hoztak. Ezek az adatok elegendő alapot szolgáltatnak arra, hogy a kínai értelmiség megfigyelhesse a szocialista rendszert, a társadalmi mozgások irányát és a társadalom természetét. Szerintem a kínai társadalmi jelenség és ennek kisugárzása van olyan gazdag, mint egy kis országban, például Magyarországon. Ebből következik, hogy az egy ország mérete nem feltétlenül határozza meg az emberek szociális érzékenységének mértékét. Hány ország volt az NDK-val együtt Kelet-Európában?

Liu: Kilenc.

Lu: És ha a Szovjetunió tagállamait is beleszámoljuk?

Liu: Úgy majdnem harminc ország.

Lu: Hatalmas területet foglaltak el, ugye? És ezekben az országokban majdnem ugyanazt a rendszert vezették be, mint Kínában. Ráadásul az összes kiemelkedő vezető, mint például Sztálin, Rákosi, Hoxha és Ceaucescu karizmatikus egyéniség volt.

Magyarországon a kínai intézményi fejlődéshez nagyon hasonló folyamat ment végbe. Máskülönb *A hiány* nem kelthetett volna ilyen egyetértő visszhangot a kínai tudósok körében. Kornai leírja az önéletrajzában, hogy 1985-ben a kínai kormány meghívta a Bashan-i konferenciára, mert munkájában pontosan arról ír, ami Kínában abban az időben történt.

Liu: Behelyettesíthetjük Kínát azoknak az országoknak a helyébe, amelyeket Kornai *A szocialista rendszer* könyve leír, mert az abban leírt jelenségek és elvek mind ráillenek Kínára.

Lu: Pontosan így van. A hiány szindróma lényegében a tervgazdaság és a sztálinista rendszer tünete. Nem csak a fogyasztási cikkek hiányára utal, hanem a készletfelhalmozásra, pazarlásra és gyenge minőségre is. Ezen felül, mélyebb értelemben a gazdasági hiány mellett az erkölcsi hiány fogalmát is felöleli. Amikor Kornai *A hiányt* megírta, nem aknázza ki a témát teljes mélységében, hozzávetőleg két harmadát kihagyta annak az anyagnak, ami a könyvhöz tartozott volna. Ezen felül, a könyv harmadában számos matematikai modell mutat be, hogy állításait alátámassza. Szerintem ezt szándékosan tette, hogy ezt az érzékeny problémát sejtelmesen ábrázolja.

Liu: Sajátos nyelvet alakított ki a gondolatainak kifejezésére, hogy elkerülje a politikai üldözést.

Lu: Igen, ezt hívhatjuk akár „tudományos nyelv”-nek is. Kornai egy zsidó lángelme, aki remek túlélő. Tudományos karrierjét hosszú távra tervezi, és mélyen hisz a gondolat erejében.

- Liu: Nagy jelentősége van annak, hogy Kornai önéletrajzának *A gondolat erejével* címet adta. Talán jobban megértjük, hogy miért, ha a kelet-európai országok helyzetére tekintünk. Kelet-Európában a hosszú idő alatt felhalmozódott konfliktusokat radikális változások követték. Ebben az időszakban nagy szerepet játszott az úttörő gondolatok ereje. Például számos egyén szakított a kommunista intézményrendszerrel és a kommunizmus eszméjével, ez gyakori jelenség volt Kelet-Európában. Kínában azonban a tudósok soha nem dobták el maguktól a kommunista ideológiát. Más szóval, gondolataik soha nem jutottak olyan messzire, hogy az eredeti kommunista rendszert kritizálták volna, így nem születhettek erőteljes elméletek sem.
- Lu: Kornai azért tudta megalkotni saját elképzelését, mert hitére alapozta azt. Miért nem jelentkeztek ilyen eredeti gondolatokkal a kínai tudósok? A 80-as évek óta tartó kínai felvilágosulási kampány kicsit olyan, mint a félig megfőtt rizs – nincs megfelelően előkészítve a tálaláshoz. Hosszú, kemény munka szükséges ahhoz, hogy eredeti, újszerű gondolatok szülessenek. Tényekre és összegyűjtött tapasztalatokra épített szilárd alap nélkül nem juthatunk megbízható következtetésekre. A lényeg számos összetett jelenség mélyén elrejtve található.
- Liu: Elképzelhető, hogy mi csak a felszínes jelenségek mögött lévő jelenségeket látjuk.
- Lu: Nagyon nehéz világosan leírni a jelenségeket, mert fontossági sorrend szerint a nem kívánatos jelenségeket ki kell zárni és néhányat elemzésre kiválasztani. Valójában az alapvető spirituális, abszolút értékekbe vetett erős hit és szoros kötődés a lényeg. A gondolat ereje főként a hitben és az értékekben rejlik, a hit szerepe a legfontosabb. Körülbelül 50 év telt el a „Von Mises Jólát” és a hiány szindróma megjelenése között. Sokakban számos kérdés felmerült a tervgazdálkodás szörnyetegével kapcsolatban. Bírálták a totalitáriánus rendszer történelmi hatásait. Az emberek kezdetben pusztán gazdasági szempontok alapján ítélték meg a rendszert, később a politika és filozófia felől is bírálták, végül pedig kiszűrték a kommunista ideológia azon vonásait, melyek negatív hatással bírtak.
- Liu: Kínában nem adottak ennek a folyamatnak a feltételei.
- Lu: Miért nincsenek ilyen források Kínában? Nyoma sincs a társadalmunkban ilyen fejlődésnek, és alig találunk eredeti gondolatokat Kínában. Li Shenzi ugyan a 90-es években hangot adott liberalizmusának, de tanai főként a nyugati liberalizmusra épülnek.
- Liu: A kínai értelmiség számára igen kevés forrás áll rendelkezésre, hogy ezekből eredeti gondolatok szülessenek. Sem itthon, sem külföldön nem találnak anyagot, így végül jelentéktelen, nem előremutató elméletek és gondolatok születnek. Az értékes és korszakalkotó elméletekhez szilárd alapokra van szükség. Ha a kínai kutatást megvizsgáljuk, rögtön látjuk, hogy a legnagyobb részük ingoványos talajra épült.
- Lu: Ez nem más, mint az evolúció első szintje.
Most nézzük a második szintet. Két oldalról kell megközelítenünk: az egyik a kínai gondolkodás fejlődése, a másik a kínai társadalmi változások háttere. Valójában, az úgynevezett „reform és nyitás” helyesen fordított sorrendben, „nyitás és reform” lenne, mert a nyitás megelőzte a reformot. A magát a külvilágtól évtizedekre elzáró Kína számára a nyitás egyértelmű célkitűzés volt, míg a reform egy esetleges törekvés. Így ebben az értelemben a Kínában az elmúlt három évtizedben végbemenő reform és nyitás politikája két szempontot tartott szem előtt: egyrészt, a már megkezdett folyamat befejezését, másrészt új elméletek megalkotását. Folyamatosan tanulnunk kell, gyűjteni a tapasztalatokat és egy új elméleti vázat létrehozni, egészen addig, amíg nem születnek eredeti gondolatok és elméletek. Három évtized elég hosszú idő ahhoz, hogy mindez megvalósuljon. Természetes tehát a kérdés: vajon sikerült-e Kínának új elméleteket alkotni? Ebből következik a második kérdés: ha léteznek új elméletek, melyek ezek? És

végül a harmadik kérdés: vajon ezek az elméletek tényleg alapvető értékeket hordoznak-e. Ahhoz, hogy a fenti három kérdésre választ kapjunk, össze kell hasonlítanunk a jelen helyzetet a múlttal. Konkrétan, mikor kezdett Kornai a nyugati gazdaságtannal foglalkozni? Mikor írta meg első tudományos cikkét? Mikor fejezte be *A hiányt* és későbbi átfogó művét, *A szocialista rendszert*? Munkásságát egy idősíkba helyezzük, hogy megkönnyítsük az összehasonlítást. Ismét visszakanyarodtunk az egyes egyén helyzetéhez. Ha a gondolati vagy társadalmi fejlődés folyamatának feltételeire helyezzük a hangsúlyt, hogyan tudunk ezeknek a feltételeknek megfelelni? Mi történne, ha valaki az összes feltétel birtokában lenne? És mi lenne akkor, ha a kísérlet eredménytelen?

- Liu: Ez egy fogas kérdés. Az elmúlt harminc évben óriási fejlődés ment végbe Kínában. Észrevettem, hogy rengeteg könyv jelent meg a 60-as és 80-as évek között. De vajon ennek milyen hányada talált befogadókra?
- Lu: Az embernek elég műveltnek és bölcsnek kell lennie ahhoz, hogy másokat bíráljon. Ennek tipikus példája Djilas *The New Class* című művének kínai fogadtatása. Titokban adták ki Amerikában 1957-ben, majd Kínába „szürke” könyvként jutott el 1963-ban, ami azt jelentette, hogy terjesztése korlátozott volt. Sokan elolvasták, de vajon hogyan értelmezték? A Kínai Népköztársaságban a szélsőbaloldal ideológia alapján bírálták a könyvben leírt jelenségeket, következtetéseket és a sztálinista totalitáriánizmust. Mikor a kínai olvasók befejezték a könyvet, így kiáltottak fel: „Jé, a pártunkban a kapitalista osztály rejtőzik!”
- Liu: Elméleti kifogásnak használták, így nem lehetett belső politikai kampányt indítani.
- Lu: Igen, a szélsőbal elméleti ideológiájaként tartották számon.
- Liu: Egyetemi tanulmányaim során olvastam Hayek: *The Road to Serfdom* című művének 1962-es kiadását. Az igazat megvallva, alig értettem. Később jöttem rá arra, hogy azért volt olyan nehéz nekem, mert nincsenek olyan forrásaink, amelyek segítenének a megértésében.
- Lu: A legalapvetőbb oka annak, hogy miért nincsenek korszakalkotó kínai elméletek, abban rejlik, hogy a kínai tudósok nem merik megkérdőjelezni a kommunista rendszer létjogosultságát. Talán kevésbé fontos magyarázat még, hogy nem végeznek megfigyeléseket a rendszer hiányosságainak feltárására. Kínában senki nem elég bátor ahhoz, hogy a rendszer létjogosultságát firtassa. Már az is felettébb radikális lépésnek számít, ha valaki az ideológiai rendszer egyes elemeivel szemben szkeptikus.
- Lu: Ebben az értelemben módosítanunk kell azt az állításunkat, hogy Magyarország elszigetelt lett volna. Hiszen minden kelet-európai ország az európai kontinensen található. A két eltérő világrendet földrajzi határok választják el egymástól. az 1956-os magyar forradalom után 200 ezer magyar menekült nyugatra.
- Lu: Tudomásom szerint 1949 után Kínában is kialakult egy menekülési hullám, Hong Kongba, és a volt Szovjetunióba. Hong Kongba a 60-as évektől kezdve a 80-as évekig, több, mint két évtizeden keresztül tartott a kivándorlás. Egyszer egy nyugati tudós rámutatott arra, hogy a szocialista migráció mindig csak kivándorlásban jelentkezett, soha nem hozott tömeges bevándorlást.
- Liu: A konfuciánusokat kivéve Hong Kongban sem születtek korszakalkotó, eredeti gondolatok.
- Lu: Azonban nem ez a helyzet Taiwanban.
- Liu: Érdeemes megemlíteni, hogy a Yin Haiguang által vezetett taiwani liberálisok, beleértve Fu Siniant és Lei Zhent is, kivétel nélkül mind az anyaországból származnak.
- Lu: Ezt vehetjük kiindulási alapnak ahhoz, hogy az anyaországban jelenleg uralkodó helyzetet megvizsgáljuk. Hogy sikerült az anyaországban a kommunista pártnak elnyomni az egyének eredetiségét? Ennek a problémának az elemzése segítségünkre lesz abban, hogy megfigyeljük az anyaországi szélsőbal természetét és operációs mechanizmusait.

- Liu: A volt Szovjetunió fennállásának késői szakaszában számos író, gondolkodó és zenész hívta fel megárra a figyelmet azzal, hogy fellázadt a kommunista totalitáriánus hatalom ellen.
- Lu: Nem vonhatunk egyenlőségeket Kína és a volt Szovjetunió között. Kína problémái legalább olyan súlyosak, mint a volt Szovjetunióé, ha nem súlyosabbak.
- Liu: A volt Szovjetunióban természetesen ott van a hatalmas Gulag szigetecsoport, de legtöbb esetben, Sztálin célja ellenfelének fizikai megsemmisítése volt, nem úgy, mint a legtöbb kínai vezető esetében. A kínai szélsőbal erői pszichológiai és ideológiai értelemben akarták ellenfelüket legyőzni. Rá akarták bírni őket, hogy azonosuljanak a kommunista rendszer ideológiájával.
- Lu: Ki szeretnék irtani a személyiséget és az emberi természetet. Sztálin ezt csak foglyaival tette, de a kínai szélsőbal ennél sokkal messzebb ment. Ez utóbbi addig merészkedett, hogy tömeges kampányokat indított, melyek minden háztartásba és minden egyes egyénhez eljutottak, hogy gondolkodásukat, ideológiájukat és etikai nézeteiket megváltoztassák. Senki nem tarthatta meg a saját, személyes terét. Egyszóval, a kínai anyaország sokkal szélsőségesebb és alaposabb intézkedéseket hozott annak érdekében, hogy létrehozza az ideális Új Szocialista Személyiséget. Ebben a helyzetben értelmetlen feltenni azt a kérdést, hogy kinek van igaza. Vizsgáljuk meg először a következő két kérdést. Először, miért tudott ugyanaz a totalitáriánus rendszer a különböző országokba, vagy különböző nemzetiségek esetében eltérő eredményeket hozni? Miben voltak különbözőek? Ezek a kérdések a totalitáriánizmus összehasonlító tudományos elemzéséhez vezetnek. Az összes totalitáriánizmussal foglalkozó nyugati könyv általánosan kezeli ezeket a jelenségeket, és nem tér ki a részletekre.
- Liu: Másrészt, Kína nem rendelkezik elegendő anyaggal és kutatással, hogy a külföldi tudósoknak lehetőséget adjon a probléma tanulmányozására.
- Lu: Ez így igaz. Kína zárt ajtókat mutat a kívülállók felé. Gyakorlatilag, nem bocsátjuk külföldi tudósok rendelkezésére a tapasztalatainkat, hogy ezekre alapítva tudományos kutatásokat végezzenek. A másik elgondolkodtató kérdés, hogy vajon mi egyénileg felelősek vagyunk-e a jelenlegi helyzetért? A válasz megerősítő jellegű. Ami az elmúlt három évtizedben történt, magyarázatként is szolgál. Semmiféle kimagaslóan értékes gondolat vagy elmélet nem született ebben az időszakban. Hogyan lehetséges ez? Ez már egy másik kérdés, ami természetesen szoros logikai összefüggésben van az előzővel.

Helyzetelemzés, eredmények

- Liu: Korábbi elemzésemben rámutattam arra, hogy ha a zárt ajtókat megnyitjuk, majdnem minden fontos intellektuális anyag rendelkezésre áll adott problémák megoldásához.
- Lu: Vajon miért pont *A gondolat erejével* címet adta Kornai az önéletrajzának? Kifejezte, hogy nem kíván semmilyen kollektív politikai kampányban szerepet vállalni, mert nemzetközi tudományos konferenciákon akart részt venni, hogy lépést tarthasson a tudományos fejlődéssel. Elég világosan kifejtette, hogy társadalmi befolyásának köszönhetően játszhatott volna nagyobb szerepet is a társadalmi problémák közvetlen megoldásában, de nem tette.
- Liu: Végül úgy döntött, hogy a tudományos kutatásnak és a gondolat feltárásának szenteli idejét, de soha egyetlen percre sem távolodott el a társadalmi problémák gyakorlati oldalától.
- Lu: Így igaz. Hisz abban, hogy gondolatokkal sokkal nagyobb hatást lehet elérni. Állandó kapcsolatot kell tartania a külvilággal, hogy gondolatai előremutatóak, érettek és

- rendszeresített legyenek, hogy ily módon fokozott hatást fejthessenek ki. Bizarr, hogy *A hiányt* betiltották a volt Szovjetunióban, és csak illegálisan csempészhették be az országba.
- Liu: A gondolkodók és elméletalkotók Kornai által képviselt csoportjának sikerült elkerülniük az önkényuralmi hatóság beavatkozását.
- Lu: Csak így gondolkozhattak nyugodt, elhivatott környezetben.
- Liu: A környezet igen fontos szerepet játszik olyan egyének esetében, akik fontos elméleti kérdéseket boncolgatnak, mert erőfeszítésüknek nem lesz meg az elvárt eredménye, ha nem tudják teljes figyelmüket az adott problémának szentelni. Ha nincs biztosítva a nyugodt, odafigyelő hangulat, gyakran csak a jelenségek tört részének elemzését tudják elvégezni a tényeken alapuló szisztematikus ideológiai rendszer megalkotása helyett.
- Lu: Logikusan gondolkodva elmondhatjuk, hogy a kínai tapasztalások külső hatás nélkül is elegendőek lehettek volna ahhoz, hogy eredeti gondolatokat szüljenek.
- Liu: Ez így van. Ha visszatekintünk az elmúlt évekre, létrejöhettek volna új ideológiák – ám nem így történt.
- Lu: Pontosán erről beszélek.
- Liu: Vegyük például Yang Xiaokait. Legfontosabb gondolatai akkor születtek, amikor külföldön élt. Természetesen, gondolatainak csirái az anyaországi bebörtönzése alatt bontakoztak ki, de ekkor még igen kezdetlegesek voltak és az akkori fundamentalista ideológiára korlátozódtak.
- Lu: Még a szélső baloldali tábor sem gondolkodik gyakorlati tapasztalatok alapján. Például elegendő információhoz juthattak volna a földreformról, a kollektivizmusról, a jobb oldal elleni mozgalomról, az 1959-61-ig tartó nagy kínai éhínségről vagy a kulturális forradalomról, hogy ezek segítségével eredeti gondolatokat hozzanak létre, de mégsem tették. Ebben azonban igen eredményesek a nyugati tudósok. Még a tervezgazdaság bevezetése előtt, Lenin életében, amikor a sztálinista rendszer még nem került hatalomra, számos nyugati tudós, Von Mises-szal együtt megjósolta, hogy a tervezgazdaság nem tarthat sokáig, és bukásra van ítélve.
- Liu: Foglalkozz össze röviden az eddigi beszélgetést. Meg tudja jósolni, hogy mi fog történni az elkövetkező három évtizedben? Fel tud-e majd Kína mutatni valamilyen jelentős ideológiát, vagy ebben a tekintetben eredménytelen lesz?
- Lu: Elképzelhetetlennek tartom, hogy Kína ez alatt az idő alatt ne érne számottevő eredményt, mert gyökeresen megváltozott az információkörnyezet. Vegyük például a nagy kínai éhínségről folytatott kutatást. A kínai embereket általában nem foglalkoztatja a halál gondolata, ezért az éhínségről kiadott első könyv csak 1993-ban jelent meg. És ami még ennél is megdöbbentőbb, hogy ezt a könyvet egy külföldi tudós írta, de a mű a Kínai Társadalomtudományi Kiadónál jelent meg.
- Liu: Ez egy amerikai szerző műve.
- Lu: Igen, egy doktori disszertáció, a szerkesztése sok kívánnivalót hagy maga után. A tartalom jó részét szándékosan kihúzták, de mégis tartalmazza a katasztrófa áldozatainak számát. Az éhínségről készített első kínai monográfia tavaly jelent meg *Sírkő* címmel. A szerzője Yang Jisheng.
- Liu: Időnként nem feltétlenül szükséges egy logikus elmélet megalkotásához, hogy a tudósok minden fontos információ birtokában legyenek, ha alapos rálátásuk van a kérdésre.
- Lu: Kína számára már elegendő anyag áll rendelkezésre ahhoz, hogy megalkosson egy elméletet.
- Liu: Tehát ebben az értelemben a jelenlegi helyzet nem az információhiányból következik.
- Lu: A nem megfelelő információ az egyik ok, de ez nem szükségszerű.

- Liu: Ez komoly feladat, és még hosszú út áll előttünk. Szeretnék feltenni egy másik kérdést: milyen feltételeknek feleljünk meg, milyen irányelveket kövessünk, hogy erőfeszítéseink eredményeképpen biztosan eredeti gondolatok szülessenek?
- Lu: Kérdésére a válasz két részre osztható, melyeknek két-két oldala van. Az első részt hitek és értékek alkotják. Amikor az értékekhez társuló jelentésre utalunk, fel akarjuk hívni a figyelmet az emberi jogokra és a humanitarianus szellemre. A közgazdaságtanból, történelemből, szociológiából, filozófiából, jogtudományból és irodalomból kell merítenünk, hogy létrehozzunk egy átfogó humanitarianus rendszert Kínában, miközben arra is törekednünk kell, hogy megalapozott hitet is ébresszünk. A kínai tudósok körében megszokott, hogy bizonyos életformákat lenézzek.
- Liu: A kínai tudósok gyakran közömbösek a halál és a szenvedés iránt, ha csak személyesen nem érintettek.
- Lu: Röviden, az emberi értékekről van itt szó. Meg kell teremtenünk az emberi jogok, az emberi élet, a humanitarianizmus intézményes alapjait. Ami a hitet illeti, egyrésztől meggyőződés, hogy radikálisan szakítanunk kell a kommunizmussal, úgy, ahogy ezt Kornai is tette. Olvasta a *To the Finland Station* című könyvet? A marxizmus elemzése miatt vált ismertté, a marxizmusról írt metaforái elgondolkodtatóak, másrésztől, a mostani rendszert mindenképpen meg kell változtatni. Az első szint, amit az imént említettem, a lélek makro-szintje, míg a második a lélek középső szintje, azaz a tudományos kutatás. Először a tudományos kutatásnak kellene létrehozni egy tényeken nyugvó, szilárd alapot, hogy eredeti gondolatok születhessenek. Történelmi értelemben véve, nincs sem egy egészséges irodalmi elméletünk, sem egy megbízható történelmi krónikánk. Előbb meg kell teremtenünk ezeket a fogalmakat, csak azután leszünk képesek meghatározni a történelmi logikát és a társadalmi fejlődés irányát.
- Liu: Tehát, amikor megbízható, használható történelmi forrásokat említ, akkor...
- Lu: Rengeteg példával tudok szolgálni, ahol zseniális következtetések születtek nem megbízható történelmi forrásokra alapozva.
- Liu: Ez azt jelenti, hogy az emberek újra és újra ugyanazt a témát kutatták.
- Lu: Ez nemcsak ismételt kutatásokhoz vezetett, hanem megnövelte a negatív információ mennyiségét is. Leegyszerűsítve, előbb létre kell hoznunk egy megbízható információs rendszert, majd ezután ki kell alakítanunk a saját módszertanunkat. Ha összevetjük a *Sírkő* című művet Szolzenyicin *A Gulag szigetszoport* című művével, jobban megértjük a második pontot. Ami az első megállapítást illeti, igyekszünk minél több igényes, eredeti könyvet kiadni abban a reményben, hogy ezzel a társadalmi gondolkodáshoz szükséges szilárd alapot megteremtjük. Általában ennek a fontosságát ma még csak kevesen ismerik fel.

A hatalmi modellek ereje

- Lu: Számos olyan mozzanat van, melyek a hatalmi modellek erejét demonstrálják, ilyen például a Havel által vezetett csehszlovák Charta 77, vagy Havel *A kiszolgáltatottak hatalma* című műve, melyet börtönévei alatt fogalmazott meg. Az olasz Gramsci *Levelek a börtönből* című művében vázolta a kulturális hegemonia elméletét, melyet később nagy baloldali klasszikusként tartottak számon. Több olyan kínai tudós is van, akiket hosszú időre bebörtönöztek, és számos olyan is akad, akik jómódban élnek külföldön. Néhány közülük 20-25 éven át tanított külföldi egyetemeken. Nekik már külföldre kerülésük előtt is alapos rálátásuk volt Kína helyzetére, de egyiküknek sem sikerült egy olyan ideológiai rendszert létrehozni, amely megoldást jelentene Kína problémáira. Ez rádöbrent minket arra, mennyire érdekes volt Kornai élete. Nem sokkal azután, hogy Magyarország nyitni

kezdt a világ felé, Kornai Amerikába utazott és a Harvardon tanított több, mint húsz évig. Két dolgot érdemes ebből az időszakból megemlíteni. Mikor hazájában drámai változások zajlottak, ugyan nem tért azonnal haza, de minden folyamatban lévő munkáját felfüggesztette.

Liu: Ahogy már korábban említettük, kitartott a tudományos kutatás mellett.

Lu: Igen. Tudósként tette a kötelességét. Hitte, hogy abban rejlik az ereje, hogy folyamatosan halad előre a tudományos munkásságában. Magyarországra később nem a politikai nyereség reményében tért haza, hanem kutatási célokkal. Pontosabban, azért tért vissza Magyarországra, mert ez a hazája.

Liu: Még egy bizonyíték, hogy milyen erősen hitt a gondolat erejében.

Lu: A gondolat ereje felőli meggyőződése soha nem ingott meg. Ez nagyon fontos. A szíve két irányba húzza. Az egyik érzékeli a nyugati világot és a humán civilizációt, míg a másiknak hiányzik a szülőföldje. Ugyanezt figyelhetjük meg számos másik kelet-európai gondolkodó, művész és író esetében, akiknek forró hazaszeretete megindító. Mikor Kornai aláírta Harvardon a szerződését, egyenesen megkérdezte, hogy töltheti-e az idő felét Magyarországon. A haza fogalma igen emelkedett, de mostanában az úgynevezett hazafias nevelés lealacsonyította az emberek szülőföldjük iránti érzéseit. Majd a Szovjetunióban és Kelet-Európában végbemenő radikális változások után úgy döntött, hogy végleg visszaköltözik Magyarországra. Közgazdászként és gondolkodóként gondolatainak forrása a hazájában ered. A kínai tudósok számára jó példát szolgáltat, különösen a jövő potenciálisan eredeti gondolkodóinak.

Liu: Ez a kérdés megint két részre osztható. Először is, milyen feltételek és alapok szükségesek a kínaiak visszatéréséhez? A másik kérdés ennél összetettebb. Az előbb említette, hogy a patriotizmus mostani értelmezése lealacsonyított, időnként nevetséges. Akkor milyen a megfelelő viszony az egyén és hazája között? Vajon az emberek érzelmi alapokon, vagy racionálisan szeretik a hazájukat? Úgy érzem, hogy sem a kiemelkedő lángelmék, sem pedig az átlagemberek nem tudják hazájukhoz való viszonyulásukat racionálisan meghatározni. Ez azért lehet, mert az egész országban nem alakult még ki egy racionális rendszer?

Lu: Még nem jöttem rá ennek a jelenségnek az okára, de maga a jelenség egyértelmű. Bárhonnan is származik az értelmiség – legyen az egy hatalmas ország, mint Oroszország, vagy kis országok, mint pl. a kelet-európai országok, őszintén szeretik a hazájukat.

Liu: szerintem ugyanígy érez a nyugati értelmiség. A nyugati gondolkodók általában a saját országukban jelentkező problémákról elmélkednek.

Lu: Az ember saját hazájában felmerülő problémák megoldása jelenti az abszolút értéket.

Liu: Függetlenül attól, hogy egy tudós mennyire filozofikus, mint pl. Hegel, vagy milyen gyakorlatias, mint pl. Hamilton, az összes nyugati tudós előtérbe helyezi saját szülőföldjének problémáinak megoldását.

Lu: Lehet, hogy azok a kínai kutatók, főleg természettudósok is ezt érezték, amikor az 50-es években nyugatról visszatértek Kínába.

Liu: Valóban, többen tértek vissza azzal a szándékkal, hogy részt vehessenek az Új Kína magalakításában.

Lu: Ezt a gondolatot két szempontból is meg kell vizsgálnunk. Először is, senki nem kényszeríthető arra, hogy a hazáját szeresse. Másrészt nyilvánvaló, hogy a Szovjetunióban és Kelet-Európában élő művészek és értelmiségiek sokkal jobban szeretik hazájukat, mint a kínaiak, és általában gondolataik a szülőföldjük körül forognak.

Liu: A következő kérdés sokak fejében megfogalmazódott már. Több éve kísért bennünket. A magam részéről nem vagyok arról meggyőződve, hogy Kínában eredeti elképzelések

- fognak születni a jövőben. Bizonyára lesznek eredmények ezen a téren, de ha egy egyénnek nincs mély hite, milyen jelentős előrelépést tehet eredeti gondolatok létrehozásában?
- Lu: Értem, hogy mire gondol, de jelenleg a fő probléma az, hogy ezek a kis előrelépések véletlenszerűen történnek, nem tudatosan. Érzésem szerint Kínában tíz éven belül megjelennek az eredeti gondolatok – ezt támasztja alá az információ terjedésének mértéke, az információáramlás számos módja, éppúgy, mint az említett eszközök tudatos használata.
- Liu: Mostanában szoros kapcsolatba kerültem két orosz íróval, az egyikük Petrov, aki a *Geopolitics of Russia* című művet írta, a másik Zinovjev, aki számos kommentárt írt a Szovjetunió dezintegrációjáról. Egy másik említésre méltó orosz szerző a nemrég elhunyt Szolzsenyicin. Zinovjev és Szolzsenyicin a 90-es években azzal a céllal tért vissza Oroszországba, hogy hazájuk problémáit megoldják. Céljuk nem valamilyen hatalmi pozíció elnyerése, vagy anyagi haszonszerzés volt, hanem hogy Oroszországon segítsenek.
- Lu: Jobban szeretem az egyéni elemzéseket, mert így betekinthetünk a gondolkodó szellemi világába is. Többször beszéltem már erről a problémáról az elmúlt évtizedben. Mindig megjegyzem, hogy a volt Szovjetunió és Kelet-Európa értelmisége, írók és művészek tükröként állhatnának kínai társaik előtt.
- Liu: Szerintem egy szakadék tátong e két csoport között. A kínai tudósoknak meg kell próbálni ledönteni azokat a falakat, amelyek megakadályozzák őket az alapvető problémák észlelésében. Nem az a baj, hogy van-e elegendő információ, vagy mennyire autokrata a jelenlegi rendszer, vagy hogy milyen eszközöket használnak. A szellemi mélység az, ami igazán számít, és az ön által az imént említett szellemi készítés.
- Lu: Egyszerűbben, a szellemi szétforgácsolódásról beszélünk.
- Liu: Igen, szellemi szétforgácsolódásnak is nevezhetjük. De vajon honnan ered ez a jelenség? És van-e rá megoldás? Továbbra is tartom álláspontomat, mely szerint nem jelenhetnek meg jelentős értékek addig, amíg ezeket a problémákat meg nem oldjuk.
- Lu: Teljes mértékben elfogadom az ön logikáját és a jövőre mutató irányelveit, a jelenlegi helyzetből ez következik.
- Liu: A politikai környezetén kívül a társadalmi környezettel is foglalkozni kell, hiszen az is elképzelhető, hogy a jövőben sokkal fontosabb szerepet kap majd.
- Lu: Biztosan, mert a társadalmi környezet potenciálisan fontos a támogatottság és az alapvető értékek szempontjából. Ezért olyan társadalmi környezetet szeretnénk kialakítani, amely megvédi és támogatja az olyan kiugró tehetségeket, mint pl. Einstein, ahelyett, hogy csak elvárja, hogy tehetséges emberek szülessenek.
- Lu: Ráadásul, ha nem jutalmazzuk az eredeti gondolatok kialakítására tett erőfeszítéseket, akkor nem fognak értékes gondolatok létrejönni.
- Liu: Ahogy ön is említette az előbb, megbízható, pozitív, szükséges ismeretek felhalmozása nélkül az új, korszakalkotó elképzelések alapja rozoga lesz. Természetesen, szigorú értelemben véve, az az elvárás, hogy eredeti gondolatok és művek szülessenek, vagy hogy kreatív tudósok, gondolkodók és írók alkossanak, nem áll ellentétben azokkal az erőfeszítésekkel, melyeket az eredeti gondolatok megalkotásához szükséges masszív ismeretanyag megszerzése érdekében teszünk. Talán ezért nyitotta meg saját könyvesboltját is.
- Lu: Ennyi elég lesz mára, ugye, Yuegang? Hatalmas ez a téma, és igen érzékeny is. Remélem, lesz még alkalmam mélységében megvitatni. Köszönöm, hogy eljött.